

18. ULUSLARARASI BEYTÜLMAKDİS AKADEMİK SEMPOZYUMU (15-16 EYLÜL 2018)

Değerlendiren: Abdullah ÇAKMAK*

2017 yılı, Filistin ve Kudüs konulu sempozyum, konferans, seminer gibi bilimsel faaliyetlerin gerçekleştirilmesi bakımından oldukça verimli geçmişti. Zira Osmanlı Devletinin bu toprakları ilhakının 500. yılı ve yine bu topraklardan geri çekilmesinin ise 100. yılı olarak 2017'nin taşıdığı anlam, Türkiye'de bu türden bilimsel faaliyetlerin gerçekleştirilmesinde önemli rol oynamıştı. Bu yıl, on sekizincisi gerçekleştirilen Beytülmakdis Sempozyumu ise bahsi geçen bilimsel faaliyetlerden bir yönüyle ayrılmaktadır. Adından da anlaşılacağı üzere bu sempozyum, Filistin ve Kudüs konusunda uzun yıllardır devam eden seri sempozyumların bir parçası konumundadır.

Beytülmakdis Çalışmaları Vakfı, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi ve Eyüp Belediyesi tarafından 15-16 Eylül 2018 tarihlerinde İstanbul Eyüp Sultan Kültür ve Sanat Merkezinde gerçekleştirilen sempozyumun bu seneki teması "Beytülmakdis(Kudüs ve Filistin) Vakıfları Geçmiş, Günümüz ve Gelecek"¹ idi. Altı oturumda gerçekleştirilen sempozyumda dokuzu yabancı uyruklu olmak üzere toplam on üç akademisyen ve uzman Arapça, İngilizce ve Türkçe bildiriler sundular.

Protokol konuşmalarının ardından açılış konuşması için söz alan Beytülmakdis Çalışmaları Vakfı mütevelli heyeti üyesi Prof. Dr. Abd el-Fattah el-Awaisi, vakfın çalışmaları hakkında birtakım bilgiler aktardı. Kurdukları Beytülmakdis Çalışmaları Akademisi ile özellikle üniversite öğrencilerini Filistin ve Kudüs tarihi hakkında donanımlı hale getirmeleri ve bu konuda bilinçli bir nesil yetiştirmeleri takdir edilmesi gereken özverili bir çalışmanın ürünü olarak gözükmektedir. Bunun yanında kendi çalışma ekibi tarafından geliştirildiği anlaşılan ve el-Awaisi'nin bir bilgi krizi olarak sunduğu teoride; yer ismi olarak Kudüs ve Filistin kullanımlarının sonraki yüzyıllarda ortaya çıktığı ve Kudüs için Beytülmakdis kenti, Filistin için ise Beytülmakdis bölgesi kullanımının daha doğru bir kullanım olduğundan bahsederek ilgili vakfın bu konuya dair hassasiyetlerini dile getirdi. Ancak özellikle kadim geleneğimiz içerisinde ortaya çıkan Kudüs tabirinin Osmanlı bürokrasisinde de yüzyıllarca bu isimle kullanıldığı ve hiçbir zaman tartışma konusu bile edilmediği bir gerçektir. Osmanlı Devleti'nde kullanılan mekân isimlerine bakıldığında sadece iki mekâna "şerîf" sıfatının verildiğini görmekteyiz ki bunlardan biri Şam-ı şerîf diğeri ise Kuds-i şerîf'tir. Bu anlamda günümüz Müslüman,

* Öğretim Görevlisi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, acakmak1634@gmail.com

¹ Sempozyumda sunulan tebliğlerin tam metinleri için bkz. Beytülmakdis (Kudüs ve Filistin) Vakıfları, Geçmiş, Günümüz ve Gelecek, (İstanbul-Eyüp, 15-16 Eylül 2018) ed. Abd al-Fattah El-Awaisi, (İstanbul: Eyüp Sultan Belediyesi, 2018).

Hıristiyan ve Yahudileri için en önemli gündem maddelerinden olan Kudüs'ün hangi isimle anılmasından ziyade, doğru kaynaklardan hareketle bu kutsal toprağın tarihi nasıl ortaya konulabilir meselesine odaklanmak kanaatimizce daha isabetli bir karar olacaktır.

Sempozyum oturumlarında sunulan tebliğlerin içeriklerine bakıldığında Kudüs ve Filistin vakıflarının İslam hukukundaki yerinden, Eyyübi, Memlûk ve Osmanlı devletlerindeki vakıf uygulamalarına ve nihayet bu vakıflara yönelik önce İngiltere daha sonra İsrail'in tehdit ve saldırılarına kadar geniş bir yelpazede konu dağılımının olduğu göze çarpmaktadır. Ancak Kudüs'teki gayrimüslim vakıflarına dair bir tebliğin bulunmaması burada bir eksiklik olarak zikretmek gerekmektedir.

Sempozyumda sunulan bazı tebliğlerde dikkat çeken bir husus, tebliğcilerin sunuma giriş mahiyetinde verdikleri bilgileri çok geniş tutmalarıdır. Sempozyum dinleyici kitlesinin konuya pek de vâkıf olmadıklarından hareketle bir ön bilgi sunma endişesinden kaynaklandığını düşündüğümüz bu tavır, tebliğcinin asıl konunun detaylarına girememesine sebep olmakta ve haliyle dinleyicilerin beklediğinin çok ötesinde bir sunum yapılmaktadır. Bununla ilgili olarak Ürdün Zerka Üniversitesinden Dr. Necla Karakiş'in "*İslam Hukuku'nda Beytülmağdis Vakıflarının Yeri*" ile Irak Tikrit Üniversitesinden Dr. Ahmed Hüseyin Abd'ın "*Osmanlı Dönemi Kudüs-i Şerifinde Memlûk Sultanı el-Eşref Kayıtbay'ın Vakfiyesi: Bir İdare ve Hizmet Örneği*" adlı bildirilerinde bahsettiğimiz bu husus açıkça görülmektedir. Her iki tebliğci bildirilerinin giriş bölümünü oluşturan ve kanaatimizce bahsetmelerinin yersiz olduğu vakfın lûgat ve ıstılah anlamı, meşruluğu, önemi, çeşitleri gibi meseleler bildirilerinin büyük bir bölümünü bu meselelere hasretmelerine ve tebliğlerinin asıl meselesindeki detaylarına temas edememelerine yol açmıştır.

Eyyübiler ve Memlûkler dönemlerine ait Beytülmağdis vakıflarına dair Âlâ Hüsameddin el-Manasıra, Dr. Fayeze İbrahim Zemili ve Dr. Harun Yılmaz tarafından sunulan tebliğler, bu iki dönemdeki vakıfların özellikle Kudüs'ün ilmî faaliyetlerinin teşekkül etmesinde büyük öneme sahip olduğu üzerinde durmuştur. Osmanlı dönemine ait Kudüs vakıflarının konu edildiği tebliğlerde ise bu vakıflara dair daha spesifik hususlara temas edilmiştir. Dr. Şerife Eroğlu Memiş, Kudüs'teki vakıf mülklerinin işletim usullerini on sekizinci yüzyıl özelinde incelemiş ve konuya dair icâre-i vâhide, icâreteyn, hukr, hulüvv ve istibdâl uygulamalarını Kudüs kadı sicillerinden ve Şam ahkâm defterlerinden tespit ettiği örneklerle temellendirmiştir. Abdullah Çakmak tarafından sunulan tebliğde Kudüs vakıflarına dair Osmanlı yönetim merkezi Divan-ı Hümayun'dan çıkan hükümler incelenmiştir. Prof. Dr. Mustafa Güler ise Kudüs'teki vakıf görevlilerinin sosyal ve demografik özelliklerine dair gerçekleştirdiği sunumunda on dokuzuncu yüzyılın sonlarında İngilizlerin Filistin'i işgalinin hemen öncesinde vakıflarda görev yapan şahısları ortaya koymuş ve böylelikle işgal sonrası döneme ait bu konuda yapılacak çalışmalarla ilgili şahısların görev aldıkları vakıfların kanuni varisleri olduklarının ortaya

koyulabileceğini ifade etmiştir. Muhammed İlhami'nin "*Muhammed Ali Paşa'nın Beytülmakdis Vakıflarına Yönelik Politikası*" başlıklı tebliğinde dönemin on dokuzuncu yüzyıl Kudüs nüfusuna dair Karen Armstrong'a atıfla verdiği bilgiler, ilmî olmaktan uzak belli bir zihniyetin ürünü olduğundan tetkike muhtaç bilgilerdendir.

Son olarak Vela Hulmi Hasan Şuyuhi'nin Kudüs vakıflarının İngiltere tarafından sömürgeleştirilmesi, Dr. Vahide Biddisi'nin ise Kudüs vakıflarında Yahudileşme tehdidine dair tebliğleri, bu vakıfların işgal sonrası dönemde ne gibi haksızlıklara uğradığı ve uğramaya devam ettiği hususunda oldukça doyurucu bilgilere sahipti. Özellikle Vahide Biddisi'nin Kudüs'teki vakıfların hukukunun korunması adına bu gibi ilmî çalışmaların önemine işaret ederek Kudüs vakıflarına dair arşiv kaynaklarını esas alan Arapça, İngilizce ve Türkçe yayınların yapılmasına yönelik teklifi takdire şayandı.

Kudüs ve Filistin çalışmalarına önemli katkılar sunan bu sempozyuma dair değerlendirmemizde ortaya koyduğumuz eksikliklerin yapıcı birer eleştiri olarak kabul edilmesi bundan sonra düzenlenecek faaliyetlere önemli katkılar sunacağı kanaatindeyiz. Ayrıca sempozyum süresince katılımcıların ilgisine sunulan ünlü fotoğraf sanatçısı Muhsin Jak Kilby'nin "Göz Bebeğimiz Aksa" adlı fotoğraf sergisinin sempozyuma ayrı bir değer kattığını zikrederek sempozyum organizasyonunda yer alan kurum ve kuruluşların her birine ayrı ayrı şükranlarımızı sunarız.